

AMELIORAREA DEZECHILIBRELOR ECONOMICE ÎN CONTRACTE. LEZIUNEA ȘI IMPREVIZIUNEA

L'AMÉLIORATION DE DÉSÉQUILIBRES ÉCONOMIQUES DANS LES CONTRATS. LA LÉSION ET L'IMPRÉVISION

IMPROVING ECONOMIC IMBALANCES IN THE AGREEMENTS. THE ECONOMIC INJURY AND THEORY OF IMPREVISION

Rezumat. De la intrarea în vigoare a vechiului Cod civil și până de curând, regula *egalității părților*, esențială pentru echilibrul contractual, părea să fie doar un mit perimat. Prezenta lucrare își propune să analizeze, în contextul actual, reglementările și creațiile doctrinare din materia leziunii și a impreviziunii. Întrucât reglementarea impreviziunii a fost o cerință absolută a practicii și doctrinei corespondente unui secol de vid legislativ, în cercetare vom pune accentul pe domeniul de aplicare, premisele și efectele impreviziunii contractuale, observând în același timp evoluția acesteia în dreptul român și în dreptul comparat. În mod ingenios, legiutorul român a extins sfera de aplicare a leziunii, așa încât vom analiza, în cele ce urmează, consecințele ce decurg din aceasta, la final îndreptându-ne atenția către clauzele abuzive, ca formă specială de leziune.

Résumé. A partir de l'entrée en vigueur du vieux Code Civil et jusqu'à récemment, la règle d'égalité des parties, essentielle pour l'équilibre contractuel paraît à n'être qu'un mythe périmé. Le présente étude se propose d'analyser, dans le contexte actuel, les règlements en ce qui concerne les matières de la lésion et de l'imprévision. Etant donné que la réglementation de l'imprévision a été une demande imperative d'une jurisprudence et d'une doctrine correspondant à un siècle de vide légal, dans la recherche on va nous concentrer sur le champ d'application, les prémisses et les effets de l'imprevision contractuelle, notant dans le meme temps son évolution dans le droit roumain et dans le droit comparé. D'une façon ingénieuse, le législateur roumain a étendu le champ d'application de la lésion, ainsi qu'on va aborder, dans les lignes qui suivent, les conséquences qui découlent et au fin, on va attirer notre attention sur les clauses abusives, comme forme spéciale de la lésion.

Abstract. Ever since the entry into force of the old Civil code and until recently, the *equality of the parties* rule, essential for the contractual balance, seemed to become an obsolete myth. The present paper aims to analyze today's legislation concerning the economic injury and theory of imprevision. Where the regulatory approach mattering imprevision was an absolute requirement of the practice and doctrine in a century of legal vacuum, in our research we will focus on the scope, assumptions and effects of contractual imprevision, while noticing its evolution in romanian and comparative law. Cleverly, the romanian legislator has extended the scope of the economic injury, so, below, we will discuss the consequences of this, finally directing our attention to unfair terms, as a special form of economic injury.

Cuvinte cheie: impreviziunea, leziunea, clauza de hardship, clauza de indexare, clauze abuzive.

Mots-clés: imprevision, lésion, clause d'harship, clause d'indexation, les clauses abusives.

Keywords: imprevision, economic injury, hardship clause, indexation clause, unfair terms.

I. Considerații introductive

A. Sfera economică, tangențială sferei juridice civile. În încercarea de a reuși o delimitare conceptuală a implicațiilor economice în planul dreptului pozitiv, trebuie spus că, la nivel teoretic, orice act juridic implică un câștig, fie el patrimonial sau nepatrimonial. În opinia unui teoretician al dreptului, chiar și în cazul actelor cu titlu gratuit, debitorul obligației este câștigat prin împlinirea morală dobândită.¹ Practic, însă, aria de intersectare dintre economic și juridic este întrucâtva

¹ Conf. univ. dr. Răzvan Dincă, într-una dintre prelegerile ținute la Facultatea de Drept, Universitatea din București.

îngrădită, prin aceea că domeniul economic va exclude din raza sa de interes actele eminentamente civile precum căsătoria, filiația, stabilirea paternității.²

Putem însă afirma, fără rezerve, că, în sectorul economiei, dreptul poate să își manifeste pretenția de a judeca raporturile sub unghiul de privire al valorilor morale, și în loc de a privi cu resemnare ceea ce este, să impună cu autoritate ceea ce trebuie să fie³? Consider că în operațiile strict economice, precum calculele statistice ori calculul productivității marginale, singura ipoteză în care domeniul juridic poate influența este aceea de adoptare la nivel legislativ anumiți indici general valabili care pot influența respectivele calcule finale. La nivelul dezechilibrelor economice, precum inflația galopantă existentă în perioada anilor '90, legiuitorul a avut mai multă influență prin adoptarea unor acte normative pretabile dereglărilor economice existente.

Totuși, deși legea poate să își facă loc în orice strâmtoare, la nivelul operațiilor eminentamente economice se constată o intervenție prea mărunță a legiuitorului. Idei cărora ne regăsim partizani este că aceste două domenii sunt *interdependente* în anumite privințe, *distincte* ca domeniu de aplicare în altele, regăsindu-se din nou împreună în colaborarea spre progresul social, jucând fiecare, pe rând sau împreună, rolul actoricesc de „servitor al bunăstării sociale”⁴.

B. Nominalismul / valorismul monetar în contextul noii reglementări. Principiu catalizator al vechii legislații, reglementat ca regulă și în contextul noii legislații, *nominalismul monetar*⁵, după modelul său francez, este prevăzut în art. 2164 alin. (2) Cod civil⁶ (în continuare **C.civ.**), în materia contractului de împrumut bănesc. Este valabil în continuare că, deși nominalismul monetar este reglementat într-o normă juridică având sediul în materia contractului de împrumut bănesc, el are valoare de principiu și se aplică la toate obligațiile pecuniare.⁷

Noua reglementare, prin teza finală a alineatului (2) a art. 2164 C.civ.⁸, acordă nominalismului monetar, caracter de principiu, de la care părțile pot deroga, lămurind polemica din doctrina vechii reglementări, unde nominalismul monetar era privit fie ca o regulă imperativă, fie ca o normă supletivă. Neabsolutizându-se ideea unității monetare, se face loc din ce în ce mai profund valorismului monetar⁹, așa cum se preconizase; prin art. 1271, legiuitorul revoluționează concepțiile clasice, reglementând expres impreviziunea contractuală, ca veritabilă aplicație a valorismului monetar.

II. Dezechilibrul economic incident elementului *alea special*. Teoria impreviziunii

A. Prolegomene. Cu rădăcini în vechiul drept francez care considera ca principiu „*convenances vainquent loi*”, articolul 1271 consacră o regulă și o excepție¹⁰ în domeniul executării contractului atunci când împrejurările pe care părțile le-au luat în considerare la încheierea contractului s-au modificat și contractul a dobândit valența de sarcină excesivă pentru una dintre părți.

² Economicul nu va fi înlăturat, însă, în materia actelor cu titlu gratuit întrucât ele sunt caracterizate de o valoare patrimonială care cunoaște o transmisiune interpatrimonială, având așadar cele mai pure implicații economice.

³ Istrate Mircescu, în *I. Popa*, Contractul de vânzare-cumpărare, Ed. Universul juridic, București, 2008, *motto*.

⁴ *Sidonia Culda*, Theory of imprevision, disponibil la <http://fiatiustitia.ro/ojs/index.php/fi/article/view/14>, (www.fiatiustitia.ro), 14.03.2013.

⁵ În legătură cu aplicarea principiului nominalismului monetar, a se vedea: *B. Starck, H. Roland, L. Boyer*, Les obligations, 2, Contrat, Litec, Paris, 1998, p. 476-482; *J. Ghestin, Chr. Jamin, M. Billiau*, Traite de droit civil. Les effets du contrat, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2001, p. 355-416; *L. Pop*, Tratat de drept civil. Obligațiile, vol I, C.H.Beck, București 2006, p. 471-477; *Gr. Giurcă (I), Gh. Beleiu (II)*, Teoria impreviziunii – *rebus sic stantibus* – în dreptul civil, în Dreptul nr. 10-11/1993, p. 29-36; *I. Albu, A. Man*, Utilitatea terminologiei juridice latine, cu referire specială la adagiile „*pacta sunt servanda*” și „*rebus sic stantibus*”, în Dreptul nr. 2/1996, p. 20-27.

⁶ Unde se dispune că „*în cazul în care împrumutul poartă asupra unei sume de bani, împrumutatul nu este ținut să restituie decât suma nominală, oricare ar fi variația acesteia, dacă părțile nu au convenit altfel*”.

⁷ *D. Alexandresco*, Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine, tomul V și tomul VI, Ed. Tipografia Națională, Iași, 1898, p. 492-495.

⁸ Anume, „*(...) dacă părțile nu au convenit altfel (...)*”.

⁹ În cazurile în care valoarea intrinsecă a banilor suferă modificări importante, suma datorată poate și trebuie reevaluată pentru a avea aceeași putere de cumpărare ca suma stabilită la momentul nașterii raportului obligațional.

¹⁰ Diferența dintre aplicarea regulii (privind executarea întocmai a obligațiilor asumate prin contract) și aplicarea excepției (care presupune adaptarea contractului prin intervenția instanței) este destul de dificilă, fiind sarcina instanței să discrimineze situațiile în care obligația unei părți a devenit „mai oneroasă” sau „excesiv de oneroasă”.

Îmbrăcând vechile idei doctrinare despre impreviziunea contractuală, majoritatea definițiilor¹¹ din doctrină nu sunt exhaustive, întrucât nu cuprind o condiție esențială pentru impreviziune – aceea ca părțile să nu o fi putut prevedea la momentul încheierii acordului de voință – și nu lămuresc exact domeniul de aplicare al acesteia. Însă, chiar și cu lipsuri, definițiile se dovedesc utile mai ales prin prisma ideii că, la nivel terminologic, folosesc noțiunea de „impreviziune contractuală”, ajutând la evitarea unor confuzii legate de domeniul de aplicație al acesteia, *cu excluderea răspunderii delictuale sau a executării hotărârilor judecătorești*.

B. Evoluție istorică. Originea în timp a teoriei impreviziunii, fiind strâns legată de faza de executare a contractului, trebuie căutată în perioada în care se poate vorbi despre o elaborare a teoriei generale a acordului de voință. Străbătând **perioada de glorie romană** – unde, fără a fi condamnată sau reglementată la nivel de principiu, teoria impreviziunii exista în dreptul sub forma unor directive¹² –, apoi **perioada dreptul canonic** – influența cea mai de seamă fiind dată de Sf. Toma d’Aquino, prin subînțelegerea unei clauze, *rebus sic stantibus*¹³ –, ajungând în **vechiul drept francez** – unde pe cale jurisprudențială se consacrase principiul *convenances vainquent loi* –, poposind în **vechiul drept românesc** – unde în Codul Calimach, în Muntenia anilor 1810 și în Moldova anului 1827, se constata tendința de reglementare parțială a impreviziunii contractuale, fie sub tendința codului austriac, fie sub cea autohtonă –, ne vom opri la **Codul Civil de la 1864**, întrucât legiuitorul de la 1864, a lăsat un vid legislativ în această materie, amplificând eforturile practicii juridiciare de a inova prin creativitate, soluții de admitere sau respingere a teoriei. După lungi secole de prolix, legiuitorul din **2009** reglementează expres impreviziunea, răspunzând cerințelor unei societăți tot mai pătrunse de fluctuații economice impredictibile, în care tranzițiile și reformele suferite nu puteau rămâne fără efecte economice, sociale, dar și juridice.¹⁴

C. Domeniul de aplicare și caracterele teoriei impreviziunii. Caracteristicile impreviziunii pot fi deduse, pe cale de interpretare, din reglementarea legală a articolului 1271 C.civ. *Ergo*, referindu-ne la impreviziunea contractuală, trebuie să avem în vedere că: (a) *se pune numai în sfera obligațiilor izvorâte din contracte*¹⁵; (b) *este o problemă de ordin financiar și economic, care se datorează fluctuațiilor monetare și implicit a prețurilor sau a altor împrejurări care fac excesiv de oneroasă executarea contractului de către una din părți*; (c) *prejudiciul economic pe care îl suferă sau este pe cale să îl sufere o parte contractantă rezultă din dezechilibrul prestațiilor care intervine în aval de momentul încheierii contractului*. Pentru această din urmă rațiune, impreviziunea este considerată un arhetip de *leziune a posteriori*, cu toate că impreviziunea urmează a se deosebi de această din urmă instituție pentru considerentele ce urmează a fi expuse într-o secțiune viitoare.

Când caracteristicile impreviziunii sunt stabilite, pentru a defini domeniul de aplicare al teoriei prezente, demersul nostru teoretic va trebui să se situeze pe două trepte. **Pe prima treaptă**, precizăm că impreviziunea trebuie distinsă de domeniul (i) *actualizării obligațiilor legale (de exemplu, de întreținere)*, (ii) *de cel decurgând din fapte juridice (fie ele licite sau ilicite) precum și de (iii) domeniul hotărârilor judecătorești*. În primul caz, (i), soluția nu se află la art 1271 C.civ. ci în instituția indexării, potrivit indicelui de inflație publicat de Institutul Național de Statistică. În cel de al doilea caz, (ii), dacă faptele juridice sunt licite se vor aplica regulile de la instituția care le

¹¹ Ex: „un prejudiciu suferit de către una din părțile contractante, ca urmare a dezechilibrului grav de valoare care intervine între prestațiile sale și contraprestațiile celeilalte părți, în cursul executării contractului, dezechilibru cauzat de conjuctura economică, mai ales de fluctuațiile monetare”, în L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile*, vol II, Universul Juridic, București 2009, p. 533-534.

¹² Cr.E. Zamșa, *Teoria impreviziunii. Studiu de doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2006, p. 7.

¹³ „Acela care a promis un lucru, dacă are intenția să facă ceea ce a promis, nu minte pentru că nu vorbește în contra gândului său, dar dacă nu face ceea ce a promis, el pare să comită o infidelitate(...). Totuși, el poate fi scuzat, dacă (...) condițiile sunt schimbate.”, în A. Bruzin, *Essai sur la notion d'imprevision et sur roe en matiere contractuelle*, these, Imprimerie J. Prely, 1922, p. 88.

¹⁴ Gh. Beleiu în Gr. Giurcă (I), Gh. Beleiu (II), op. cit., p. 34.

¹⁵ Apreciemcă în mod eronat unii autori discută despre impreviziune în legătură cu prestațiile pe care le datorează o parte a unui raport obligațional născut dintr-o faptă licită sau ilicită. În acest sens, a se vedea G. Giurcă. Gh. Beleiu., op. cit., p. 29-36. Atunci când raportul obligațional se naște dintr-o faptă licită sau ilicită, întinderea obligației debitorului se stabilește de instanța de judecată în funcție de momentul introducerii acțiunii de către creditor ori, după caz, ținând cont de valoarea prejudiciului la data pronunțării hotărârii judecătorești rămasă definitivă și irevocabilă.

guvernează (gestiune de afaceri, plata lucrului nedatorat, îmbogățire fără justă cauză), iar dacă faptele sunt ilicite, antrenând așadar o răspundere delictuală, prejudiciul va fi reparat integral potrivit adagiilor *damnum emergens* și *lucrum cessans*. În cel din urmă caz, (iii,) schimbarea valorii reale a obligațiilor fixate printr-o hotărâre judecătorească este un aspect fixat prin O.G. 5/2001, care excede teoriei impreviziunii, având în vedere creanțe ajunse la scadență și neachitate de debitor, spre deosebire de impreviziune care are în vedere adaptarea obligațiilor la noile circumstanțe înainte sau cel mult concomitent cu momentul scadenței. **Pe a doua treaptă**, în cadrul dreptului contractual, trebuie căutat care sunt contractele care pot fi adaptate sau desființate în temeiul art. 1271, având ca rațiune buna-credință în apreciere.

Concret, trebuie distins între diferite categorii de contracte, începând cu cele prevăzute de noul Cod civil (în continuare NCC) în articolele (i) 1172, *contractele cu titlu oneros și contractele cu titlu gratuit*, (ii) 1173, *contractele comutative și contractele aleatorii*, continuând cu o categorie de contracte, neprevăzute de NCC, dar acceptate unanim de doctrină și jurisprudență (iii) *contractele cu executare succesivă și contractele uno actu*.

În privința primei categorii de contracte, (i), impreviziunea contractuală e incidentă, cu precădere, contractelor cu titlu oneros. Potrivit unui autor¹⁶, explicația rezidă în caracterul mai mult moral decât economic al contractelor cu titlu gratuit. Totuși legiuitorul român, a făcut aplicarea teoriei impreviziunii încă din timpul vechiului Cod civil, în materia unui contract cu titlu gratuit, anume contractul de voluntariat, prevedere regăsită în art. 12 din Legea 195/2001.¹⁷ Explicația rezidă în faptul că în cazul contractelor cu titlu gratuit, de exemplu, al unor donații pure și simple o eventuală diminuare sau creștere neașteptată a valorii donate nu poate forma obiectul unei revizuirii din considerente juridice, fiind vorba de un contract deja executat, cu o executare instantanee, iar nu din considerente morale.

După intrarea în vigoare a NCC, putem observa că în materia contractului de viageră, legiuitorul a optat pentru introducerea art. 2252 alin. (2) C.civ. unde se precizează că „*debientierul este ținut la plata rentei până la decesul persoanei în favoarea căreia aceasta este constituită, oricât de împovărătoare ar deveni prestarea acesteia*”. La o primă vedere, acest text pare să excludă din start teoria impreviziunii, fie că renta este cu titlu oneros ori cu titlu gratuit. Dar articolul în discuție trebuie citit în corelare cu art. 148 din Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a NCC, unde legiuitorul precizează că „*dispozițiile art. 2252 alin. (2) C.civ., nu împiedică aplicarea în contractul de rentă viageră a art. 1271 C.civ. în privința împrejurărilor survenite pe parcursul executării contractului care nu sunt determinate de durata vieții persoanei până la decesul căreia a fost constituită renta*”. Întrucât art. 2252 alin. (2) C.civ. nu clarifică dacă alineatul i se aplică numai contractului de rentă viageră cu titlu oneros, în virtutea argumentului de interpretare *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*, urmează că impreviziunea se va aplica și în materia rentei cu titlu gratuit, în circumstanțele arătate.

În privința celei de-a doua categorii de contracte, (ii), deși impreviziunea se aplică în principal contractelor comutative, totuși ea nu poate fi exclusă în totalitate din materia contractelor aleatorii. Soluția va trebui să depindă de relația dintre impreviziune contractuală și elementul aleatoriu, în sensul ca schimbarea circumstanțelor să depășească prin efectul ei limita *elementului aleatoriu specific* contractului respectiv sau să fie străină de acesta. Vom da și de această dată exemplul contractului de rentă viageră explicat anterior, întrucât în ipoteza acestuia schimbarea circumstanțelor nu privește elementul *alea* specific contractului de rentă – durata vieții credentierului – , ci un *alea economic*, privitor la afectarea prestației datorate de debitor. Totuși, de la admiterea în principiu a contractelor aleatorii în condițiile enunțate, avem excepția contractelor esențialmente speculative – tranzacțiile bursiere – în care impreviziunea este absorbită de jocul hazardului.

¹⁶ C. Stoyanovitch, De l'intervention du juge dans le contrat en cas de survenance de circonstances imprevuees, these, Marseille, 1941, p. 24.

¹⁷ De asemenea, în legislația franceză, legiuitorul a admis teoria prezentă în art. 900-2 până la 900-8 în materia donației cu sarcină; în acest sens, J. Ghestin, C. Jamin, M. Billiau, op. cit., p. 359.

În privința celei de-a treia categorii de contracte, (iii), vom exclude de la început din domeniul de aplicare al impreviziunii contractele *uno actu*, ele caracterizându-se prin simultaneitatea dintre încheiere și executare, cu excepția cazului cand executarea, deși teoretic instantanee, devine eșalonată prin voința părților. Celor cu executare succesivă care, prin natura lor¹⁸, pot fi supuse impreviziunii contractuale, li se adaugă contractele afectate de un termen suspensiv – atributul lor comun fiind acela al unei perioade de timp între epoca formării și epoca stingerii lor.

D. Condițiile și premisele actuale ale impreviziunii. Există situații în care, deși condițiile domeniului de aplicare ale impreviziunii sunt îndeplinite, totuși, aceasta nu poate activa deoarece **premisele** existente nu sunt pârținitoare admiterii teoriei impreviziunii. Doctrina clasifică aceste premise în număr de trei: *absența culpei debitorului*, *inexistența unei clauze de adaptare a contractului*, *caracterul licit al neexecutării obligației*. Totuși, din modul de redactare al art. 1271 C.civ. ar părea că suntem în prezența unei singure premise, aceea de existență a unei *executări excesiv de oneroase*. Executarea excesiv de oneroasă însă nu satisface pe deplin cerințele riguroase de operare ale impreviziunii, așa încât urmează să fie analizate și premisele stabilite și acceptate de vechea doctrină.

Prima premisă tinde să sublinieze caracterul obiectiv al teoriei, acela că debitorul nu trebuie să fi întreprins nimic de natură să determine schimbarea circumstanțelor contractuale. Practic, este vorba de o aplicare a regulii *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*, putându-se discuta chiar de un abuz în exercitarea dreptului de a solicita renegocierea contractului.

A doua premisă este un *conflict pozitiv de competență*, referindu-se la aptitudinea comună de atingere a aceluiași scop, modul de tranșare a conflictului nedepinzând de un for superior ci doar de opțiunea părților de a face uz de libertatea lor contractuală. Totuși considerăm ca ipoteza în care clauza de adaptare a contractului, din orice motive, este ineficace, va fi asimilată absenței clauzei, impreviziunea putând opera fără rezerve.

În virtutea *celei din urmă premise*, este absolut necesar ca refuzul caracterului executării obligației de către debitor să aibă caracter licit, în caz contrar, aflându-ne pe tărâmul răspunderii contractuale, ieșind din sfera de aplicare a impreviziunii.

În măsura în care premisele sunt îndeplinite, pentru a aplica teoria impreviziunii, urmează să cercetăm care sunt **condițiile** actuale, întrucât deși acestea sunt dezvoltate în art. 1271 alin. (3) C.civ, totuși art. 1271 alin. (2) C.civ. pare să se refere la o singură condiție, *schimbarea excepțională a împrejurărilor*. Din acest motiv urmează să categorisim circumstanțele de la alin. (3) al art. 1271 C.civ drept **sub-condiții**, sub-condiții care sunt legate de: (i) *momentul intervenirii schimbării circumstanțelor*; (ii) *intervenirea unei situații imprevizibile*; (iii) *riscul impreviziunii să nu se încadreze în categoria riscurilor contractului*; (iv) *încercarea de negociere*; (v) *efectul produs asupra contractului*. În primul rând, (i), este necesar ca impreviziunea să intervină după încheierea contractului, întrucât în cazul în care evenimentul care generează dezechilibrul prestațiilor se produsese deja la data încheierii, nu mai avem de a face cu impreviziunea ci cu imposibilitatea inițială de executare care face astăzi obiectul unor reglementări distincte.¹⁹

În al doilea rând, (ii), schimbarea împrejurărilor²⁰ nu putea fi avută în vedere de către debitor, în mod rezonabil în momentul încheierii. Trebuie precizat ca respectivul caracter rezonabil se referă la o imprevizibilitate relativă, iar nu una absolută, ceea ce distinge impreviziunea de forța majoră, unde imprevizibilitatea este absolută și insurmontabilă. R. Demogue spunea, referitor la caracterul relativ al impreviziunii, că „*nu i se poate reproșa unei persoane că nu este astrolog, că nu putea citi viitorul*”²¹. În cercetarea caracterului imprevizibil se va putea ține cont de anumite sub-criterii referitoare la: *frecvența sau raritatea survenirii evenimentului sau efectului său imprevizibil*,

¹⁸ Natură, iar nu esență, întrucât în cazul contractelor pe durată nedeterminată, impreviziunea este absorbită de facultatea de terminare *solo consensu* a acestor acorduri. A se vedea J. Ghestin, C. Jamin, M. Billiau, op. cit., p. 317.

¹⁹ Este vorba de art. 1227 C.civ.

²⁰ D.M. Phillipe în *Changement des circonstances et bouleversement de l'économie contractuelle*, Bruxelles, 1986, p.53, propune noțiunea de bulversare a economiei contractului, noțiune însă necunoscută dreptului român ori celui francez.

²¹ R. Demogue, *Des modifications aux contrats par volonté unilatérale*, RTD Civ., nr. 1/1907, p. 264.

profesionalismul părții contractante, natura și durata contractului, naționalitatea contractanților, epoca încheierii contractului.

În al treilea rând, (iii), este necesar ca debitorul să nu își fi asumat riscul schimbării împrejurărilor, ori să nu se poată considera în mod rezonabil că și-a asumat acest risc, de unde rezultă că putem distinge între două situații: *a. fie debitorul și-a asumat expres riscul producerii situației de impreviziune; b. riscul major intervenit decurge din natura contractului.* În această din urmă situație, asumarea riscului va fi dedusă pe cale de interpretare, fiind vorba de rezolvarea unei chestiuni obiective, de repartizare a riscului. Apreciem că și în ipoteza asumării a riscului printr-o clauză expresă, se va putea recurge la adaptarea contractului dacă riscul apărut este diferit ca natură de riscul asumat de părți, ori dacă riscul intervenit depășește, prin amploarea efectelor sale, prevederile părților, determinând bulversarea contractului.

În al patrulea rând, (iv), este necesar ca *debitorul să fi încercat într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului.* În această ipoteză discutăm despre o consecință a obligațiilor de loialitate și cooperare contractuală, deduse din principiul forței obligatorii. Obligația care îi revine debitorului este o obligație de mijloace, el trebuind să depună toate diligențele pentru atingerea rezultatului, în caz contrar, putând a fi sancționat potrivit regulilor obligațiilor de mijloace. În accepțiunea textului, o autoare²² consideră inițierea negocierilor ar trebui să îi revină debitorului. Totuși, consider că textul este destul de lax în exprimare și astfel, negocierea poate fi *încercată* de debitor, în urma *inițierii* sale de instanța de judecată, cum aceeași autoare considera²³, înainte de intrarea în vigoare a NCC.

Trebuie subliniat că termenul de *exceptional* alăturat schimbării împrejurărilor, nu este decum o condiție, nefiind mai mult decât o metaforă juridică, ce anunță toate atributele-condiții ale schimbării împrejurărilor, astfel cum sunt precizate în alin.(3) al art. 1271 C.civ.

E. Efectele trecute și actuale ale impreviziunii. Odată îndeplinite condițiile din secțiunea anterioară, va trebui a fi rezolvată fie situația debitorului căruia nu i se va imputa obligația excesiv de oneroasă, fie situația creditorului care nu poate fi obligat la acceptarea contraprestației diminuate dramatic prin situația de impreviziune. Din acest motiv, vom circumscrie efectele produse de impreviziune în două categorii: *a. negocierea inițiată de debitor și b. etapa judiciară.* Întrucât am tratat deja prima categorie de efecte, în ceea ce o privește pe a doua, instanța de judecată nu va avea un rol în restabilirea prestațiilor, prin exercitarea atribuțiilor ce îi revin în virtutea NCC, decât în măsura în care negocierile primei categorii au eșuat. În măsura în care eșecul este înregistrat, instanța de judecată, în virtutea rolului său activ subliniat prin art 1271 alin. (2) C.civ. va putea proceda fie la: *i. adaptarea contractului* (adaptare care se poate materializa în ajustarea unor prestații contractuale sau modalități de executare, astfel încât să se restabilească o proporție rezonabilă între drepturile și obligațiile părților, fiind vorba eventual de lipsirea de efecte a unor clauze contractuale pentru restabilirea echilibrului contractual) sau; *ii. încetarea contractului la momentul și în condițiile pe care le stabilește.* În virtutea celei din urmă atribuții ale instanței, judecătorul va putea dispune încetarea cu efecte numai pentru viitor. Intervenționismul judecătorului aseamănă, dar și deosebește impreviziunea de imposibilitatea fortuită de executare, aceasta din urmă operând în principiu *automat*, dar, dacă este relativă sau temporară, poate face obiectul constatării judiciare în vederea aplicării unui remediu pentru neexecutare.

Deși după reglementarea prin NCC, impreviziunea devine legală, totuși ea continuă să își păstreze caracterul pretorian prin referire la unele aspecte nereglementate – criteriul de determinare a onerozității excesive și a imprevizibilității. Rolul instanței de judecată devine necesar, *in concreto*, pentru determinarea îndeplinirii cerințelor impreviziunii la fiecare caz în parte.

F. Impreviziunea în comparație cu alte instituții. Pentru înțelegerea corectă a impreviziunii, ea va trebui să fie distinsă de: a) leziune; b) forța majoră, c) condiția rezolutorie, instituții cu care se poate confunda.

²² Cr. E. Zamșa în *Fl. A. Baias* (coord.), Noul Cod Civil, comentariu pe articole, C.H.Beck, București, 2012, p. 1331.

²³ Cr. E. Zamșa, op. cit., p. 221.

Între impreviziune și leziune există asemănare în privința dezechilibrului prestațiilor, însă: (i) *domeniul lor de aplicare* este diferit, leziunea aplicându-se strict contractelor comutative, în timp ce impreviziunea, după cum am văzut, se poate aplica unei sfere mai largi de contracte, (ii) *momentul intervenirii dezechilibrului* este diferit, întrucât în ipoteza leziunii acesta este necesar să existe la momentul contractării; (iii) *alterarea consimțământului părții* este specifică leziunii, pe când impreviziunea este o teorie eminentement obiectivă; (iv) *sanctiunile* sunt diferite.

Deși impreviziunea și forța majoră se aseamănă sub aspectul caracterului imprevizibil, totuși ele se diferențiază prin: (i) *insurmontabilitatea* este specifică numai forței majore, impreviziunea antrenând o irezistibilitate de grad inferior; (ii) *sanctiunile* sunt parțial diferite; (iii) *efectele asupra contractului* sunt diferite; (iv) forța majoră este o *veritabilă excepție* de la principiul forței obligatorii a contractului.

Asemănarea dintre impreviziune și condiția rezolutorie este dată de desființarea contractului, însă, diferențele importante se referă la: (i) *modul de prevedere* de către părți, condiția rezolutorie fiind necesar a fi stipulată, în timp ce impreviziunea este exclusă de la stipularea expresă; (ii) *efectele asupra contractului* întrucât împlinirea condiției determină desființarea automată a contractului, însă impreviziunea poate presupune și adaptarea de către instanță sau renegocierea sa de către părți.

G. Teoria impreviziunii în dreptul comparat. Cu toate că stabilitatea economică a altor țări europene este indiscutabil mai pronunțată decât în România, o mare parte dintre acestea au adoptat teoria impreviziunii cu mult înaintea țării noastre. Spre exemplu, impreviziunea contractuală în **dreptul italian** cunoaște o reglementare generală în art. 1467, 1468 C.civ. italian, iar conceptul sub care apare este denumit *eccesiva onerosita*. În **dreptul german contemporan**²⁴, se admite modificarea judiciară a contractului de drept privat pe fundamentul teoriei *Geschäftsgrundlage*²⁵, elaborată în 1923 de Oertman. În **dreptul elvețian**, teoria impreviziunii este admisă mai restrictiv, jurisprudența în materie considerând că intervenția judecătorului la cererea unei părți, bazate pe art. 2 C.civ. elv. este subordonată dezechilibrului dintre prestații provocat de o schimbare extraordinară a circumstanțelor. În **dreptul englez**, regăsim conceptul de *frustration*, care, fiind mult mai întinsă decât sfera de aplicare a impreviziunii contractuale, cuprinde anumite figuri juridice inedite, precum riscul contractual, forța majoră. Dispoziții privitoare la impreviziune sunt cuprinse și în dreptul grec, în dreptul portughez, american, englez, turc ș.a.m.d.

H. Jurisprudența relevantă în dreptul românesc. Prima decizie relevantă prin care s-a făcut aplicarea în dreptul românesc a teoriei impreviziunii a fost afacerea *Lascăr Catargiu c. Banca Bercovic*,²⁶ unde **Tribunalul Ilfov**, secția I comercială, prin sentința din 11 mai 1920, a admis acțiunea lui Lascăr Catargiu, într-unul dintre considerente arătându-se că: „*dacă în urmă au intervenit evenimente cu totul excepționale care schimbă situația de până atunci, făcând ca echilibrul să se rupă prin crearea de avantaje excesive de o parte și pierderi ruinătoare de cealaltă parte, și dacă aceste evenimente nu puteau fi prevăzute la data când convențiunea a fost încheiată este just ca părțile să fie exonerate de obligațiile lor.*” **Tribunalul Ilfov** a admis într-o altă speță²⁷ teoria impreviziunii, invocând în acest sens regula executării cu bună-credință a contractelor, instanța reținând că „*o convenție nu își întinde forța obligatorie decât în măsura în care părțile contractante au putut să o prevadă și întrucât sunt capabile să o suporte. Maxima rebus sic stantibus este ca și teoria dotei mobiliare, o construcție a jurisprudenței*”. **Tribunalul Mehedinti**, tranșând relația dintre impreviziune și art. 969 vechiul Cod civil, a făcut aplicarea impreviziunii contractuale, considerând că „*principiul legal că convențiunile țin loc de lege trebuie respectat pentru toate urmările care puteau fi prevăzute la încheierea lor și nu pentru urmările care nu puteau fi prevăzute, cum sunt urmările de după al doilea război mondial, când toate raporturile*

²⁴ M. Cohn, Frustration of Contract in German Law, Journal of Comparative Legislation and International Law, 1946, nr. 28, pp. 15-21, apud. I. Popa, op. cit., p. 330.

²⁵ Conceptul se referă la „o teorie a bulversării bazei contractuale”.

²⁶ Pentru mai multe detalii, a se vedea C. M. Popescu, Essai sur la theorie de l'imprevision, these, Paris, 1937, apud. Cr. E. Zamșa, op. cit, p. 231.

²⁷ Decizia nr. 235/1922 în C. Hamangiu, Codul civil adnotat, Ed. All, București, 1999, p. 469.

economice s-au răsturnat.” Instanța a avut în vedere ca fiind imprevizibile consecințele economice ale războiului, iar nu războiul în sine, cum eronat a apreciat Curtea de Apel București într-o decizie din 1921²⁸, respingând de plano teoria impreviziunii pe motivul ca starea de război putea fi prevăzută de către părți la momentul contractării.

De principiu, în planul realităților actuale teoria impreviziunii și-a găsit cel mai des aplicarea în contextul majorării chiriilor.

I. Clauzele de reevaluare a obligațiilor. Din momentul în care, în temeiul solidarismului contractual, cocontractanții au obligația de reevaluare a creanțelor și datoriilor, aceiași cocontractanți pot face acest lucru anticipat ca măsură de prevedere, prin clauze exprese stipulate în cuprinsul contractului încheiat ori prin convenții separate. Respectivele clauze se numesc *clauze de indexare* și sunt pe deplin valabile, dacă nu se încalcă ordinea publică și bunele moravuri. Concret, indexarea reprezintă procedeul prin care reevaluarea prestațiilor operează de plin drept, automat, în raport cu variația unui indice de referință²⁹ stabilit prin clauza sau convenția de indexare, conservându-se, așadar, valoarea reală a monedei. Un procedeu mai rar întâlnit este reprezentat de indexarea legală, de care legiuitorul s-a ferit în planul dreptului civil, dar a compensat în materia dreptului muncii.

Pe lângă clauzele de indexare, părțile raporturilor obligaționale pecuniare au la dispoziție, *clauza de hardship*³⁰, un mijloc juridic preventiv pentru a se apăra împotriva consecințelor deprecierei puterii de cumpărare a banilor. Spre deosebire de clauzele de indexare care operează automat, clauza de renegociere (numită sintetic și *clauză de impreviziune*³¹) este condiționată de conduita pozitivă a părților, așa încât dacă o parte refuză să procedeze la renegociere, cealaltă parte se va putea adresa instanței, care, după caz, va putea dispune îndeplinirea obligației, ori va putea proceda la reevaluarea sumei pe care debitorul o datorează creditorului, în aplicarea principiului executării în natură a obligațiilor, prevăzut în art. 1527-1529 C.civ.

O modalitate de conservare a valorii reale a obligației, anemic cunoscută în doctrina românească de până acum, o reprezintă *datoria de valoare*, concept creat de doctrina germană (*Geldwertschuld*), cu admirabilul său spirit practic, și preluat de doctrina franceză, pentru a se opune acțiunii conservatoare și anchilozante a nominalismului contractual. În cazul datoriei de valoare, creanța nu are ca obiect un bun sau o sumă de bani, ci o valoare. *Datoria de valoare este o obligație de rezultat, în toate cazurile, indiferent ca are o etiologie contractuală sau extracontractuală.*

În doctrina românească, deși nu a fost larg discutată³², totuși ea este prezentă în legislație în cazul contractului de întreținere, în cazul în care obiectul acestui contract îl constituie toate cele necesare traiului, obligație ce poate fi executată în natură sau prin echivalent. Ea se deosebește de alte datorii prin aceea că valoarea care face obiectul raportului obligațional, datorată de debitor, se exprimă printr-o sumă de bani, ce poate fi modificată în funcție de evoluția prețului bunului. Practica judiciară nu a recurs la invocarea acestei categorii de obligații, deși a pronunțat hotărâri curioase prin care a admis reevaluarea unor prestații în cazul devalorizării monetare.³³

²⁸ Decizia 33/1921 în C. Hamangiu, op. cit., p. 468.

²⁹ Indicii de indexare pot fi: cursul la zi al unei monede străine, prețul la zi al unor bunuri sau servicii de primă necesitate. În acest sens, L. Pop, I.-Fl. Popa, St.-I. Vidu, *Tratat de drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2012, p. 155.

³⁰ Clauza de hardship reprezintă o clauză de revizuire prin care părțile contractante și asumă obligația de a renegocia creanțele și datoriile în cazul în care vor interveni deprecierea ale valorii reale a banilor, determinate de anumite conjuncturi economice. A se vedea, de exemplu, B. Starck, H. Roland, L. Boyer, op. cit., p. 477.

³¹ Denumire care poate genera confuzii, având în vedere că o parte a doctrinei, când se referă la clauza *rebus sic stantibus* folosește denumirea de clauză de impreviziune. În acest sens, a se vedea <http://www.inm-lex.ro/fisiere/FI2011/Impreviziunea.pdf>, (www.inm-lex.ro), 14.03.2013.

³² S-a reușit totuși o prezentare interesantă a acestor datorii de valoare în teza de doctorat a lui M.-E. Burzo, *Efecte ale devalorizării monetare în raporturile juridice patrimoniale*, Facultatea de Drept, Universitatea “Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 1998, p. 219-227.

³³ Trib. Suprem, colegiul civil, decizia nr. 1053//1963, C.D. 1963, p. 130-133; Trib. Jud. Bihor, decizia nr. 315/1991, în *Dreptul*, nr. 12/1991, p. 97, C.A. Brașov, secția civilă, decizia nr. 408/R/1995, *Culegere de practică judiciară a Curții de Apel Brașov*, Brașov, 1996, p. 18, apud L. Pop, op. cit., vol. I, citat din nota de subsol nr. 2, p. 80.

II. Dezechilibrul economic intenționat. Leziunea

A. Prolegomene. Viciul leziunii, sinonim pagubei, în vorbirea curentă, este menționat, cu titlu de noutate legislativă în materie, prin aplicabilitatea lui generală, *ratione personae* în art. 1206 C.civ. În conformitate cu dispozițiile art. 1206 și luând în considerare art. 1221-1224 NCC, leziunea este un *viciu de consimțământ*³⁴, de aplicabilitate generală, inclusiv în cazul minorilor. Filtrând informația existentă în reglementarea legală, pe planul dezechilibrelor economice, leziunea, prin noul său schelet de la art. 1221-1224 C.civ., capătă o influență din ce în ce mai puternică. Relevanța modificărilor în concepția despre leziune se va observa mai ales în privința contractului de credit întrucât dacă leziunea, până la adoptarea legii de punere în aplicare a proiectului Noului Cod Civil nu interesa instituțiile bancare pe motiv că aceasta nu avea în vedere decât minorii cu capacitate restrânsă de exercițiu, de la 1 octombrie 2011, vor fi antrenate și interesele băncilor, chestiune de o mare anvergură în sfera discuțiilor juridice de actualitate.

B. Evoluția și istoricul noțiunii de leziune. Vechiul drept românesc reproduce, în mare măsură, conceptul de *laesio enormis* din dreptului roman în privința leziunii, întrucât erau reglementate expres situațiile în care contractul de vânzare-cumpărare și orice contracte bilaterale, în afara acelor aleatorii, erau supuse desființării pentru o leziune mai mare decât jumătate din prețul real al lucrului.³⁵ Mai mult, D. Alexandresco, în opera sa³⁶, spune că în art. 1096 din Codul Calimach se reglementa un caz de leziune la împărțirea moștenirii. În perioada modernă, Codul civil de la 1864 a acceptat leziunea drept o cauză generală de anulare a contractelor încheiate între persoane majore (art. 1165), dar în mod excepțional (art. 694). Codul civil actual, se pare că revine la reglementările perioadei moderne, amplificându-le, întrucât, așa cum este cunoscut, în art. 1221 leziunea poate fi invocată, cu titlu de regulă, de orice persoană.

C. Condițiile actuale ale leziunii. Din analiza dispozițiilor art. 1221 alin. (1) și (3) C.civ, rezultă că va trebui să distingem între două forme ale leziunii, anume: **leziunea viciu de consimțământ în cazul majorilor și leziunea viciu de consimțământ în cazul minorilor**. Făcând această distincție, demersul teoretic se va situa în două direcții: în primul rând vom avea în vedere condițiile generale pe care leziunea le presupune, indiferent de capacitatea persoanei lezate, iar în al doilea rând vom preciza condițiile specifice fiecărei categorii de leziune.

Condițiile generale de leziune, necesar a fi întrunite cumulativ sunt, după cum urmează: (i) să existe o pagubă materială sau prejudiciu patrimonial; (ii) să existe un dezechilibru³⁷ între prestațiile reciproce care să fi determinat apariția prejudiciului; (iii) leziunea trebuie să existe în momentul încheierii actului juridic, (iv) să nu existe mecanisme specifice de reglementare a dispropoției valorii contractuale³⁸. Explicația primei cerințe, (i), rezidă în faptul că leziunea este incidentă numai în cazul actelor juridice oneroase comutative. A doua condiție generală, (ii), pentru a fi îndeplinită, presupune la rândul său, ca dispropoția dintre prestații să fie vădită, de natură a leza una dintre părți, iar leziunea să fie o consecință directă și nemijlocită a actului juridic civil respectiv, iar nu a unor acte distincte. Cea de a treia condiție, (iii), se vedește necesară, pentru a distinge leziunea de câmpul de aplicare al imprevizunii. Cea de a patra condiție, (iv), se referă, îndeosebi, la dezechilibrele valorice survenite ca urmare a unor clauze abuzive în contractele de consumație.

În ce privește **condițiile speciale**, în caz de **leziune, pentru majori**, leziune cu dublă natură, de viciu de consimțământ, dar și de delict civil, tuturor condițiilor menționate, li **se adaugă două condiții**, dintre care **prima** de natură subiectiv-delictuală, este profitarea de premisele stării de

³⁴ Clarificând, astfel, polemicile din doctrină cu privire la natura juridică a leziunii. A se vedea L. Pop, op. cit, vol. II, p. 310-312, E. Chelaru, Drept civil. Partea Generală, ed. a 2-a, C.H. Beck, București, 2007, p. 134, Gh. Beleiu, Tratat de drept civil. Partea generală, vol. I, Ed. Academiei, București, 1989, p. 140.

³⁵ Art. 1251 și urm., art. 1422 și art. 1957 din Codul Calimach; art. 44, Secțiunea 12, Partea III, Capitolul 2 din Codul Caragea, art. 16, Capitolul XI din Codul Andronache Donici.

³⁶ D. Alexandresco, Drept civil român, în comparațiune cu vechi legi și principalele legislațiuni străine, vol V, Tipografia Națională, Iași, 1900, pg. 93-94, .

³⁷ Spre deosebire de vechea reglementare unde nu se preciza întinderea prejudiciului pentru a valora leziune, în NCC, după cum vom vedea, legea instituie această condiție în funcție de capacitatea părții lezate.

³⁸ I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, Introducere în dreptul civil, vol II, Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2007, p. 234.

nevoie³⁹, lipsei de experiență sau de cunoștințe în care se afla victima. Cocontractantul victimei va exploata aceste stări fără a folosi manopere dolosive, în caz contrar contractul fiind anulabil pentru dol. Condițiile de leziune pentru majori, însă trebuie raportate la art. 1221 alin. (2) NCC, care trebuie înțeles în sensul că, dacă natura contractului stabilește un alt tratament pentru prestațiile vădit neechivalente, se va aplica reglementarea respectivă, cu excluderea leziunii.⁴⁰

A doua condiție, o regăsim în art. 1222 alin. (2) C.civ. și stabilește un criteriu de apreciere a gravității leziunii care să mulțumească criticile din doctrina vechiului Cod civil⁴¹ și să limiteze ingerința judiciară. Astfel, pentru a se introduce acțiune în anulare pentru leziune în cazul majorilor, este necesar ca leziunea să depășească jumătate din valoarea pe care o avea, la momentul încheierii contractului, prestația promisă sau executată de partea lezată.

Leziunea în cazul minorilor, are la bază o concepție obiectivă și va presupune verificarea condițiilor generale de leziune, în corelare cu dispozițiile art. 41-44 NCC. Deși din reglementarea leziunii în cazul minorilor ar părea că aceasta poate opera indiferent de tipul actului păgubitor, totuși, art. 1221 alin. (3) C.civ. este imperios necesar a fi coroborat, cu art. 41-44 C.civ, din care reiese faptul că actul lezionar în cazul minorului trebuie : a) să fie un act de administrare⁴²; b) să fie act juridic bilateral, cu titlu oneros și comutativ; c) să fie încheiat de minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă, singur, fără încuviințarea ocrotitorului legal⁴³; d) să fie păgubitor pentru minor, caracterul excesiv al obligației asumate de minor, apreciindu-se prin raportare la momentul încheierii contractului, simpla calitate de minoritate nefiind suficientă *sine qua non*, spunem noi, ci prin raportare la condițiile de la art. 1221 alin. (3) teza finală.

D. Sancțiunea și prescripția leziunii. În privința sancțiunii în caz de leziune, legea dispune că „*partea al cărei consimțământ a fost viciat poate cere, la alegerea sa, anularea contractului sau reducerea obligațiilor sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită*”. Deși textul de lege pare clar, totuși, în doctrină s-a iscat deja controversa dacă partea lezată beneficiază și de posibilitatea de a cere majorarea prestațiilor cocontractantului său. Legat de această problemă, teoreticienii dreptului se împart în două tabere, unii consideră că partea lezată poate cere strict reducerea obligațiilor sale, în favoarea acestora fiind argumentul de autoritate, interpretarea strictă a legii. Partizanii celei de-a doua concepții, deși nu au un argument de text la fel de puternic, totuși beneficiază de rațiunea legii de a fi echitabilă. Legea însă nu este permisivă cu entuziasta ipoteză expusă, încât, ne vedem nevoiți a interpreta legea în sensul său literal, lăsând instanței, rolul de a clarifica, prin intermediul unei practici constante, această neclaritate. Așadar, leziunea, în opinia noastră, poate duce la două sancțiuni alternative: *nulitatea relativă* și *reducerea uneia dintre prestații*.

Trebuie observat că în cazul majorilor, prevederile alin. (2) al art. 1222 C.civ. care urmăresc să limiteze ingerința judiciară sunt aplicabile numai în cazul introducerii unei acțiuni în anulare, astfel încât, în cazul în care partea lezată solicită reducerea propriei obligații, nu mai este necesar ca disproporția să îndeplinească aceste condiții fixate de lege. De asemenea în caz de introducere a acțiunii în anulare legea stabilește că disproporția trebuie să existe până la data acțiunii în anulare.

Dreptul de opțiune al părții lezate din primul alineat este însă limitat, în sensul că oricare alegere va fi paralizată, în ideea salvagărdării contractului, prin menținerea contractului de către instanță în cazul în care cealaltă parte este dispusă la rearanjarea raportului dintre prestații prin reducerea sau

39 Distincția între starea de nevoie prevăzută la art. 1221 C.civ. și starea de necesitate de la art. 1218 C.civ. va fi făcută prin intermediul criteriului economic obiectiv de la art. 1222 alin. (2) C.civ.

40 În acest sens, avem art. 1665 alin. (2) C.civ, reglementează prețul derizoriu, adică acel preț care este atât de disproporționat de valoarea bunului încât este evident că părțile nu au consimțit la o vânzare, atrăgând nulitatea relativă, fără a mai fi necesar ca una dintre părți să fi profitat de stările de la art. 1221 alin (1) în care s-ar fi putând afla cocontractantul său.

⁴¹ A se vedea *Ada Hurbean*, Viciile de consimțământ, Hamangiu, București, 2010, p. 230-261.

⁴² „Actele juridice încheiate de minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă fără încuviințare prealabilă, deși o asemenea încuviințare ar fi fost necesară potrivit legii sunt anulabile fără a mai trebui să dovedească leziunea” – Trib. Suprem, s.civ., dec. nr. 1985/175, în C.D. 1975, p. 74.

⁴³ Dacă actul a fost încheiat cu încuviințarea ocrotitorului legal, el nu mai poate fi desființat pentru paguba suferită de minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă, ci, eventual, se va angaja răspunderea ocrotitorului legal.

majorarea propriei obligații. Prin trimiterea la dispozițiile art. 1213 C.civ., devine aplicabil protocolul de notificare/executare propriu zisă a contractului între părți, în termenul de 3 luni de la notificarea/introducerea acțiunii în anulare. De asemenea, art. 1213 C.civ. trebuie interpretat în corelare cu art. 1212 C.civ. în sensul că dacă cocontractantul se declară gata să execute contractul cu reechilibrarea prestațiilor, partea lezată nu se mai poate prevala de invocarea anulării pentru leziune, devenind de rea-credință.

Din coroborarea art. 1222 cu art. 1223 rezultă că disproporția dintre prestații trebuie să existe la momentul cererii de anulare, dar nu mai mult de un an de la data încheierii contractului.⁴⁴ Art. 1213 C.civ. reglementează un termen comun ambelor modalități de sancționare a leziunii care derogă de la regimul general atât în ce privește durata stabilită prin art. 2517 C.civ, dar și în privința datei de la care începe să curgă, de la art. 2523 C.civ., dar și de la art. 2529 C.civ. Inovația legiuitorului nu se regăsește neapărat în derogările precizate, ci în art. 1223 alin. (2) C.civ., regulă contrară dispoziției generale în materia imprescriptibilității pe cale de excepție. În consecință, partea lezată nu poate invoca pe cale de excepție anularea pentru leziune, în cazul în care, după expirarea termenului de un an, ea ar fi chemată să își execute obligațiile.

Art. 1224 stabilește, *a contrario*, domeniul de aplicare *ratione materiae* a viciului de consimțământ al leziunii, rezultând că leziunea s-ar aplica numai contractelor comutative și oneroase, întrucât numai în cazul acestor contracte poate exista dezechilibrul prestațiilor în sensul înțeles de legiuitor. Sunt eliminate din domeniul leziunii *contractele cu titlu gratuit* – pentru că acestea presupun o prestație fără echivalent –, *contractele aleatorii* – datorită acceptării riscului pe care îl presupune elementul *alea* – și *tranzacția* – art. 1224 C.civ. trebuind interpretat în coroborare cu art. 2273 alin. (3) C.civ., asemenea măsuri asupra contractului dând naștere la insecuritate și incertitudinea părților tranzacției cu privire la soarta unui proces trecut sau viitor.

E. Scurte considerații referitoare la clauzele abuzive ca formă specială de leziune. Legislația privitoare la clauzele abuzive este o consacrare legală a principiului solidarismului contractual și, în același timp, o aplicație specială a leziunii în contractele profesionale. Prin Legea 193/2000⁴⁵, lege care a transpus conținutul Directivei 93/13/CEE din 5 aprilie 1993 s-a interzis inserarea în contractele cu consumatorii a unor clauze abuzive și s-a stabilit în mod expres competența instanței de judecată de a constata caracterul abuziv al clauzelor din aceste contracte. Utilizarea clauzelor abuzive de către profesioniști, deși legea interzice acest lucru trebuie privit ca un abuz de putere economică, sancționat cu despăgubiri plătibile consumatorilor.

Conform art. 4 alin. (1) din Legea 193/2000 o clauză va fi considerată *per se* abuzivă dacă *nu a fost negociată direct cu consumatorul și dacă creează, contrar exigențelor bunei-credințe, un dezechilibru semnificativ între părți*. Lipsa negocierii directe este asimilată cu stabilirea clauzei unilateral de către profesionist, alăturând acesteia imposibilitatea pentru consumator de a putea influența natura clauzei. Bunăoară, negocierea parțială a contractului nu poate decum să înlăture aplicarea reglementărilor privind clauzele abuzive. În favoarea consumatorului va opera și prezumția de caracter abuziv al unei clauze ambigue, cât timp⁴⁶ art. 1 al Legii 193/2000, pe cale de interpretare spune că în tot timpul în care există dubiu, clauzele vor fi interpretate în favoarea consumatorului, aflat pe o poziție de inferioritate economică. Iată așadar, cum întreaga legislație a protecției consumatorului este de tip levier, destinată a restabili echilibrul dintre părțile unui contract de cele mai multe ori forțat, suprimând sau atenuând voința contractuală a profesionistului. Întrebarea care se pune este dacă introducerea în contract a unei clauze prevăzute în „lista neagră” anexată la lege, aceasta va fi considerată automat ca abuzivă. Deși în formularea legală se precizează că „următoarele clauze vor fi considerate ca abuzive”, totuși, rațiunea textului trebuie

⁴⁴ Dreptul la acțiune pentru anulare în caz de leziune este mai scurt decât cel general, plecând de la considerentul că motivele care determină leziunea nu pot subzista timp prea îndelungat. În acest sens a se vedea și art. 1222 C.civ.

⁴⁵ Rațiunea acestui act normativ consistă în corectarea poziției de inferioritate economică, juridică și tehnică a consumatorului, inferioritate ce se manifestă atât în puterea de informare, cât și în puterea de negociere. A se vedea Gh. Piperea, *Introducere în dreptul contractelor profesionale*, C.H.Beck, București, 2011, p. 173-174.

⁴⁶ G. Paisant, *L'ambigüed' une clause dans un contract conclu avec un consommateur peut lui conférer un caractère abusif*, *La semaine Juridique* nr. 47/2001, p. 2161-2162 – apud L. Pop, op. cit, vol. II, p. 328, nota de subsol nr. 1.

căutată la originile sale, iar în art. 3.3 al Directivei discutate se precizează că „pot fi considerate abuzive”. Din aceste motive, potrivit Curții Europene de Justiție⁴⁷, lista va fi una gri, iar nu una neagră, clauza respectivă fiind doar prezumată, până la proba contrară, ca fiind abuzivă.

Potrivit art. 6 din Legea 193/2000, clauzele abuzive sunt fără efect pentru consumator. Dar consumatorul va recurge de prea puține ori la acest art. 6, se arată în doctrină, din cauza temerii sancțiunilor și a executării silite. Se consideră că România a adoptat *avant la lettre* o lege conținând dispoziții inaplicabile și înșelătoare.⁴⁸

NOTE BIBLIOGRAFICE

- I. Albu, A Man*, Utilitatea terminologiei juridice latine, cu referire specială la adagiile „*pacta sunt servanda*” și „*rebus sic stantibus*”, în *Dreptul nr. 2/1996*;
- D. Alexandresco*, Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine, tomul V și tomul VI, Ed. Tipografia Națională, Iași, 1898;
- D. Alexandresco*, Drept civil român, în comparațiune cu vechi legi și principalele legislațiuni străine, vol V, Tipografia Națională, Iași, 1900;
- Fl. A. Baias* (coord.), Noul Cod Civil, comentariu pe articole, C.H.Beck, București, 2012;
- Gh. Beleviu*, Tratat de drept civil. Partea generală, vol. I, Ed. Academiei, București, 1989;
- A. Bruzin*, Essai sur la notion d'imprevision et sur roe en matiere contractuelle, these, Imprimerie J. Prely, 1922;
- M.-E. Burzo*, Efecte ale devalorizării monetare în raporturile juridice patrimoniale, teză, Facultatea de Drept, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 1998;
- E. Chelaru*, Drept civil. Partea Generală, ed. a 2-a, C.H. Beck, București, 2007;
- I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu*, Introducere în dreptul civil, vol II, Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2007;
- R. Demogue*, Des modifications aux contrats par volonte unilateral, RTD Civ., nr. 1/1907;
- J. Ghestin, Chr. Jamin, M. Billiau*, Traite de droit civil. Les effets du contrat, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2001;
- Gr. Giurcă (I), Gh. Beleviu (II)*, Teoria impreviziunii – *rebus sic stantibus* – în dreptul civil, în *Dreptul nr. 10-11/1993*;
- C. Hamangiu*, Codul civil adnotat, Ed. All, București, 1999;
- Ada Hurbean*, Viciile de consimțământ, Hamangiu, București, 2010;
- D. M. Phillippe*, Changement des circonstances et bouleversement de l'economie contractuelle, Etablissements Emile Bruylant, Bruxelles, 1986;
- Gh. Piperea*, Introducere în dreptul contractelor profesionale, C.H.Beck, București, 2011;
- Gh. Piperea*, Drept comercial. Întreprinderea, C.H.Beck, 2012;
- I. Popa*, Contractul de vânzare-cumpărare, Ed. Universul juridic, București, 2008;
- L. Pop*, Tratat de drept civil. Obligațiile, vol I, C.H.Beck, București 2006;
- L. Pop*, Tratat de drept civil. Obligațiile, vol II, Universul Juridic, București 2009;
- L. Pop, I.-Fl. Popa, St.-I. Vidu*, Tratat de drept civil. Obligațiile, Universul Juridic, București, 2012;
- B. Starck, H. Roland, L. Boyer*, Les obligations, 2, Contrat, Litec, Paris;
- C. Stoyanovitch*, De l'intervention du juge dans le contrat en cas de survenance de circonstances imprevuees, these, Marseille, 1941;
- P. Voiculesc*, Teoria impreviziunii, teză, Atelierele „Adeverul”, București, 1934;
- Cr. E. Zamșa*, Teoria impreviziunii. Studiu de doctrină și jurisprudență, Ed. Hamangiu, București, 2006;
- <http://fiatiustitia.ro/ojs/index.php/fi/article/view/14>, (www.fiatiustitia.ro);
- <http://www.inm-lex.ro/fisiere/FI2011/Impreviziunea.pdf>, (www.inm-lex.ro).

⁴⁷CJE, 7 mai 2002, Comisia v. Regatul Suediei, C-478/99.

⁴⁸*Gh. Piperea*, Drept comercial. Întreprinderea, C.H.Beck, 2012, p. 51, citat din nota de subsol nr. 1.